Lehetőségek és korlátok

A börtönök magánosításának gondolata

A börtönök magánosításának kérdése mintegy tizenöt éve tartja lázban a nemzetközi szakmai közvéleményt. Az ideológiai, szakmai és gazdasági érvek és ellenérvek pergőtüzében több ország börtönrendszerében jelentős feladatokhoz, lehetőségekhez jutott a privát szektor. Nagy a valószínűsége annak, hogy ez a folyamat a jövő évtizedekben felgyorsul, a privát tőke a büntetés-végrehajtási rendszerek egyik legfontosabb erőforrásává válik.

A magánbörtön fogalma önmagában magyarázatra szorul. A klasszikus – és ilyen formában ma már nem létező – magánbörtön a végrehajtás teljes vertikumát lefedi és profitorientált. A múlt század Amerikájában a rabokat kikölcsönözték a vállalkozóknak, akik gondoskodtak azok elhelyezéséről, ellátásáról és őrzéséről. A gondoskodás mértékére következtethetünk abból a tényből, hogy a fogvatartottak mintegy fele elpusztult. A rabok által végzett rabszolgamunka haszna a vállalkozót illette. Igazi magánbörtönnek tulajdonképpen ezt a már nem létező formációt tekinthetnénk. A rabszolgamunka másrészt nem a magánbörtönök kizárólagos jellemzője. Közismert, hogy a szovjet börtönzónák, gulágok termelési kapacitása az állami költségvetés egyik jelentős forrása volt. Ha nem is ilyen hatékonysággal, de az ötvenes években létrehozott magyar ún. büntetés-végrehajtási munkahelyek is e cél szolgálatában álltak.

A magán – pontosabban nem az állam által működtetett – börtön nem feltétlenül nyereségorientált. Számos példát találunk arra, hogy nem kormányzati, non-profit vállalkozások vagy karitatív szervezetek működtetnek intézeteket, akár saját (pl. alapítványi), akár költségvetési forrásokból. Történelmi példákért itt sem kell külföldre menni: a márianosztrai női intézetet működtető szerzetesnők sem állami alkalmazottként látták el állami feladatukat. A non-profit intézetekre általában jellemző, hogy tevékenységükben a javító-nevelő jelleg hangsúlyosan jelen van a büntető funkció mellett, mindamellett az intézmény inkább a kevésbé veszélyesnek ítélt bűnözőket veszi célba.

Teljesen állami börtönnek azt nevezhetnénk, ahol a szolgáltatások teljes köre az állami szektorban helyezkedik el, illetve onnan származik. Tehát a börtönt az X. Állami Építőipari Vállalat építi, az élelmiszert, energiát, távközlési szolgáltatásokat, ruházatot is a megfelelő állami tulajdonú cég biztosítja. Ilyen intézet csak a létezett szocializmusban képzelhető el. Hiába tulajdonosa az intézetnek az állam, ha az piaci környezetben működ-

dik, a piac lényeges befolyást fog gyakorolni működésére. Nagyjából technikai kérdésnek tekinthető, hogy a költségvetési pénzből a vállalkozótól a tőkehúst, előfőzött rizst vagy a kész, hőtartó ételhordókba porciózott bácskai rizseshúst vesz-e az intézet. A különbség annyi, hogy a kiadások munkaerő-felhasználásban vagy pénzben jelentkeznek.

Hasonló a helyzet, ha az érintett állami funkció valamilyen fogvatartotti program vagy műszaki szolgáltatás. Az Egyesült Államokban például, a privatizációs hullám előtt egyrészt a rehabilitációs, terápiás foglalkozások, másrészt az elektromos karkötővel végzett háziőrizet (electronic monitoring) voltak azok, melyeket privát vállalkozások végeztek. Még egy területet ki kell emelni a könnyen privatizálható részfunkciók közül, ez pedig az egészségügyi ellátás. Annak ellenére, hogy ez jogi garanciák szempontjából az egyik legrizikósabb területnek tűnik, számos rendszer e funkciótól szabadult meg elsőként, nyilván irdatlan költségei miatt.

Itt ki kell emelni még egy figyelemre méltó formáját a magántőke bevonásának. (És itt most elnézést kérek a közgazdászoktól a triviális és egyszerűsített fejtegetésért.) A pénz önmagában is viselkedik úgy, mint bármely más jószág, adni és venni lehet, ha szűkösen áll rendelkezésre, értéke nő stb. Általában biztos üzlet az államnak pénzt eladni (vagyis hitelt nyújtani), hiszen az állam rendszerint megbízható cégként működik. Ráadásul gyakran szenved tőkehiányban. Ezért gyakori megoldás, hogy a privát tőke hitelt nyújt, melynek felhasználásáról a börtönrendszer maga dönt. Más kérdés, hogy az ilyen típusú támogatást általában beruházásokra, leginkább börtönépítésre szokás felhasználni. Innen egy lépés az, hogy a privát cég, esetleg másokkal karöltve nem nyers, hanem készterméket ad el, jelen esetben börtönt épít, hiszen a feldolgozott termék sokkal jobb áron adható el.

Amikor az került szóba, hogy ne csak egyes részfunkciókat, hanem egész börtönöket adjanak magánkézbe, elsősorban az enyhébb rezsimű, jobbára fiatalkorúakat fogva tartó, alacsony biztonságú, terápiás irányultságú intézetek kerültek szóba. Vagyis a legkevésbé börtön jellegű börtönök. Az idő haladtával e kritériumok egyre kevesebb jelentőséggel bírtak, manapság kemény zárt, magas biztonságú fegyházak is működnek magánkézben.

Azt állítom tehát, hogy a büntetés-végrehajtás magánosítása esetében a valóságban ritkán beszélhetünk kizárólagosan magán, illetve állami börtönökről, sokkal inkább arról van szó, hogy a feladatra szánt költségvetés bizonyos hányadát állami, más hányadát privát szolgáltatások, szolgáltatók emésztik fel.

E kontinuumon talán mégis kijelölhető egy pont, ez pedig az, amikor egy intézet működtetési joga, tulajdonosként vagy bérlőként nem az államot, hanem egy nem állami jogi személyt illet. Ez esetben maga a börtön mint ingatlan, illetve alapító okirattal rendelkező önálló intézmény van magánkézben, és azt a vállalkozó vagy állami vagy magánalkalmazottakkal működteti. Úgy tűnhet, hogy ez a konstrukció az, ahol már igazán magánbörtönről beszélhetünk. Sok függ attól azonban, hogy az állam és a vállalkozó közötti szerződés mennyire enged szabad kezet a működtetés részleteivel kapcsolatban, milyen mértékű és jellegű az állam kontrollja, és az mely funkciókat tart meg magának. Elképzelhető, hogy a vállalkozó csak a börtön mint „üzem" menedzsmentjét vállalja, vagy a fogvatartottakkal kapcsolatos tevékenységeket is ő végzi. Tehát még a legprivátabb privát-

börtön esetében is a lehetőségek széles skáláján mozoghat az állami kontroll mikéntje.

A magánkézben lévő börtönök vagy egyéb büntetés-végrehajtási szolgáltatások létrejöttét az indokolta, hogy az állam vagy nem, vagy drágán, vagy nem megfelelő minőségben volt képes feladatait ellátni. Az ötlet általában akkor kerül napirendre, ha egyrészt a fogvatartotti populáció nagymértékben növekszik (ekkor a börtönök építése az elsődleges cél), másrészt ha a politikai környezet a szabadpiaci versenyt érzi inkább fontosnak, mint a gondoskodó, szocialisztikus állam eszméjét. A képlet tehát egyszerű: ha a piaci szektor olcsóbban legalább ugyanolyan szinten szolgáltat, vagy ugyanazon az áron többet nyújt, akkor rá kell bízni az adott feladatot. Lényeges, hogy az alapképlet szerint a büntetés-végrehajtást továbbra is az állami költségvetés finanszírozza, legtöbbször fejkvóták alapján.

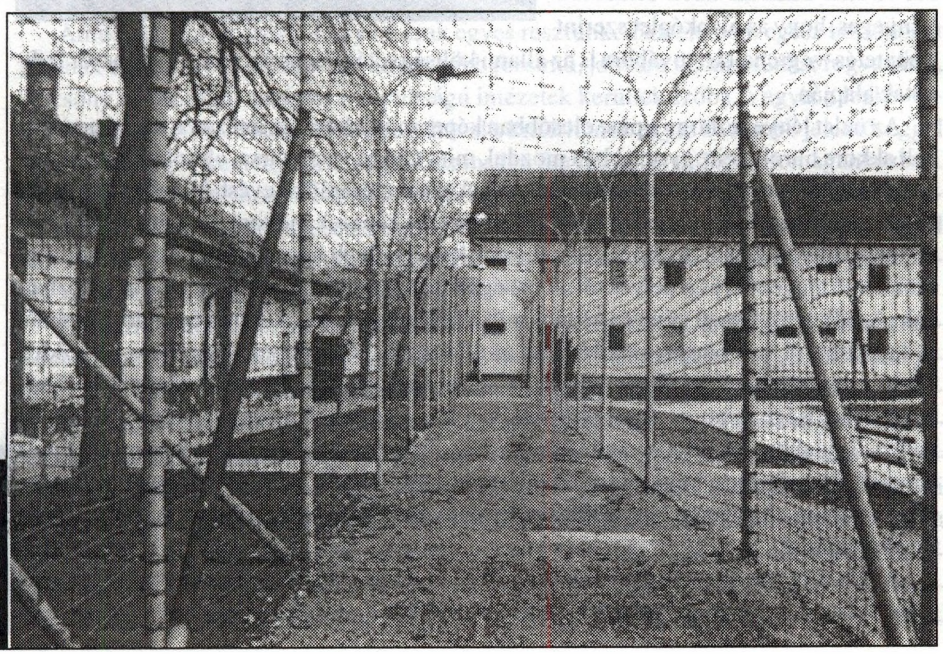
Az üzlet lényege, hogy a piac olcsóbban képes működtetni az intézetet, mivel nem terheli akkora bürokrácia, gyorsabban mozdul, mint állami vetélytársa, olcsóbb magánmunkaerőt munkáltat közalkalmazottak helyett. A piaci szereplők kevésbé küzdenek tőkehiánnyal, ezért stratégiailag megtérülő fejlesztéseket képesek indítani, jut pénz innovációra, kutatás/fejlesztésre, technikai beruházásokra, amelyek hosszú távon szintén költségcsökkentő tényezők, és amelyekről a költségvetési szervek legtöbbször csak ábrándozhatnak. Az államtól kapott pénz és a valós működés költségeinek különbsége jelenti számára a profitot (pl. egy börtön működtetése az államnak 100 egységnyi pénzbe került eddig, 90-ért szerződésbe adja vállalkozónak, aki 80-ból kihozza). Ugyancsak a hosszú távú tervezés lehetősége miatt gyakran előfordulhat, hogy a piac elémegy a lehetőségeknek, és kedvező ajánlataival, hosszú távú kölcsöneivel, lízingkonstrukcióival erősen motiválja az államot. Természetes, hogy a piac bővülésével a profit is nő, ezért a vállalkozóknak megérheti nagyon olcsó vagy legalábbis a tőkehiányos költségvetés számára is elérhető börtönöket építeni.

A privát börtönök támogatói szerint minden szereplő jól jár. A költségvetés kevesebb pénzért kap minőségi szolgáltatást, ráadásul enyhülnek zsúfoltsági gondjai. A vállalkozó

piacot nyer, ahol profitot termelhet, és ez igaz azokra a befektetőkre, részvényesekre is, akik – joggal – fantáziát látnak az üzletben. A fogvatartottak pedig az állami börtönnél jobb körülmények között, jobban ellátva tölthetik büntetésüket.

A magánbörtönök ellenzőinek legfőbb érvei etikaiak, végső soron politikaiak. A börtön büntetés, melynek végső célja, hogy fájdalmat, kínt okozzon. Ez a polgári társadalmak kialakulását megelőző történelmi időszakokban sokkal nyilvánvalóbb volt, mint manapság. A nyilvános testi kínzás változatos formái látványosabban okoznak fájdalmat, mint a világtól elzárt, technikai eszközökkel, szakemberekkel és elidegenedett bürokráciával álcázott modern intézmények. De ez a lényegen nem változtat, a börtön büntetés, „malum", ami akkor jó, ha elég rossz. Márpedig az állampolgár, a sértett, az állam javára mond le az önbíráskodásról, nem pedig más polgár vagy társadalmi szerveződés javára. Ha az állam továbbá magára veszi a kínokozás ódiumát, akkor azért teljes mértékben vállalnia kell a felelősséget, beleértve ebbe a kínokozás végrehajtását is. A feladat továbbadása önmagában is védhetetlen erkölcsileg, különösen akkor, ha az, akinek továbbadják, ebből anyagi hasznot is húz.

Elméletileg a probléma már akkor is felvethető, ha a börtön kantinját, kiétkezési boltját egy vállalkozó működteti. Egyrészt azért, mert tevékenységével résztvesz az üzem működésében, ha nem is közvetlenül, de hozzájárul a büntető gépezet funkcionálásához – részt- vesz a fogvatartottak ellátásában. Ebben az értelemben állami feladatot lát el. Másrészt, biztos piacot nyer, hiszen a fogvatartottak pénzüket csak nála költhetik el, ez még akkor is nagy előny, ha a boltos nem él vissza monopolhelyzetével. A börtönkantinok esetében azonban általában nem feltűnő, hogy mekkora az er-

kölcsi feszültség az állami feladat és a profitorientált magánvállalkozó tevékenysége között. Más lenne a helyzet, ha egy olyan államban, ahol létezik halálbüntetés, egy cég olcsó és szakszerű kivégzések szolgáltatására tenne ajánlatot. Ez esetben az erkölcsi kételyek valószínűleg erős formában merülnének fel. Pedig, mondhatnánk, annyi a különbség, hogy a büntetés végrehajtásának komplex funkciójából egy másik elemet ragadtunk ki, és bíztunk a piaci szektorra. Kérdés tehát, hogy hol van az a pont – ha úgy tetszik, a kantin és a kivégzés között –, ahol az állami feladat átruházása még etikailag elfogadható. A vélemények persze megoszlanak.

Mindamellett a társadalomnak az az érdeke – egy másik kontra érvet idézve –, hogy a szabadságvesztés-büntetést csak a legvégső esetben alkalmazzák. Ha ez igaz, akkor a börtönnépesség nagymérvű növekedése mint a büntető igazságszolgáltatási rendszer diszfunkciója jelentkezik, ami ellen tenni kell valamit, hiszen emberek tömegeinek bebörtönzése károkat okoz. Ha viszont a börtön valakik számára profitábilis, akkor a börtönlakók számának növekedése nemhogy társadalmi problémaként nem jelentkezik, hanem éppen ellenkezőleg, jelentős hatalmi potenciállal bíró csoportok abban lesznek érdekeltek, hogy minél több ember kerüljön börtönbe. Olyan politikai szerveződéseket, programokat fognak támogatni, amelyek például a kemény kéz politikájának jegyében a bűnözés problémájának megoldását a szabadságvesztés-büntetésben látják. Amellett is érvelni fognak, hogy a börtön munkahelyeket teremt, nemcsak a fegyőrök számára, hanem a börtönipari komplexumot kiszolgáló teljes vertikum szélességében, a gumibotot, személyriasztót, ágymatracot, rabbakancsot stb. gyártók, termelők körében is. Az Egyesült Államok fogvatartotti népessége és a börtönipar szédületes növekedésének párhuzamosságát látva ezek az érvek nem tekinthetők légbőlkapottnak. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy az egész biznisz az adófizetők pénzéből táplálkozik. Gyors ellenérv a magánbörtönt pártolók oldaláról: az élénk, növekvő piac növeli a gazdaságot, az adóbevételeket, és munkahelyeket teremt).

Praktikusabb ellenérvek szerint a magánbörtönt létrehozó alapvetések nem helytállóak: empirikus adatokra támaszkodva azt állítják, hogy a magánbörtön sem nem olcsóbb, sem nem jobb, mint az állami. Ezekkel az érvekkel igen nehéz mit kezdeni, hiszen a hatékonyság attól is erősen függ, hogy azt hogyan mérjük. Nem eldönthető, hogy a privátbörtönért lelkesedők vagy a szkeptikusok által közölt mérések hitelesebbek-e. Általános trend, hogy a függetlenebbnek tartott egyetemi, akadémiai hátterű kutatók inkább ellenzik, míg a hivatali, illetve piaci megrendelésre végzett vizsgálatok inkább pártolják a börtönök privatizálásának mozgalmát. Aki ezen meglepődne, annak figyelmébe ajánlhatjuk a börtönbeli treatment-programok hatékonyságára vagy a halálbüntetés vagy általában a szabadságvesztés generálprevenciós hatására vonatkozó szakirodalom hasonlóan kétpólusú voltát.

A fegyőrök szakszervezetei ritkán tartoznak a börtönprivatizáció élharcosai közé. Mivel a vállalkozó az állam és a magánműködtetés költségei közötti különbségből csinál profitot, masszívan sértheti az állami alkalmazottak érdekeit. Egyrészt abból indul ki, hogy az állami humán erőforrás gazdálkodás eleve pazarló, mert nagy bürokráciát hordoz a hátán, és nem a saját pénzét költi. Ezért valószínűsíthető, hogy első lépésként ezt a területet

fogja a vállalkozó átvilágítani és karcsúsítani. 90-es évek eleji árszinten az USA-ban egy állandó őrhely megszüntetése évi 150 000 dollár megtakarítást jelentett, öt állami alkalmazott fizetését és a hozzá járó juttatásokat számolva, és akkor még a legkevésbé képzett alkalmazottakról szóltunk. Ezért megéri merész trükköket alkalmazni a szolgálatszervezésben és olyan őrzés-biztonságtechnikai eszközöket alkalmazni, melyek ára néhány év alatt megtérül. Nyilvánvaló, hogy az állami alkalmazottak érdekképviseletei nem lelkesednek az innováció ezen formáiért. Másrészt az állami alkalmazottak szociális és társadalombiztosítási juttatásai, garanciái tovább drágítják ezt a típusú munkaerőt. Megjegyzendő hogy az állami fegyőrök egy részének sokszor enyhülnek privatizációellenes érzelmei, jelesül akkor, mikor állami nyugdíjasként a privát cégek alkalmazzák őket mint vezetőket, instruktorokat.

Ha börtönrendszereket hasonlítunk össze, igen szembetűnő, hogy milyen jelentős különbségek mutatkoznak abban, hogy a különböző büntetés-végrehajtási rendszerek mit tartanak igazán fontosnak, milyen jogok, szolgáltatások, rizikók kezelésére próbálnak leginkább jogi, szakmai garanciákat találni. Egy magyar bv-s első kérdése nyilván az lenne, hogy egy privát börtönben ki gyakorolhat hatósági jogköröket, ki vesz foganatba, ki jutalmaz, ki fenyít, ki alkalmaz kényszerítő eszközt vagy használ fegyvert. A konkrét jogi megoldások különbözőek lehetnek, de általánosan elmondható, hogy a privát börtönöket működtető országokban más a hivatalos személy szemlélete, nem ezek az igazán lényegi kérdések, ezért a vonatkozó szakirodalomból igen nehéz kibányászni erre vonatkozó utalásokat. A „privatizáció jogi problémái" között olyan témákat találhatunk, hogy ki a felelős akkor, ha a fogvatartott panaszt tesz vagy pert indít az ellátás minősége, a bánásmód ellen. Ez annál is égetőbb, mert az amerikai bíróságok ügyforgalmának egyre tetemesebb hányadát adják a fogvatartotti panaszügyek. Nem gondolnám mindazonáltal, hogy mindebből kiindulva megkérdőjelezhetnénk az Egyesült Államok vagy Nagy-Britannia jogállami voltát, egyszerűen tudomásul kell venni, hogy különböző társadalmak, jogrendszerek eltérő prioritásokkal rendelkező jogállamokat eredményeznek.

Az eddigiekből talán kiderült, hogy a privát börtön „alkotmánya" a szerződés, ami az állam és a vállalkozó között létrejön. Ha e dokumentum jól sikerül, akkor az állam joggal kérheti számon azt, hogy a vállalkozó relatíve olcsón minőségi szolgáltatást nyújtson. A dolog azon múlik, hogy mennyire ügyesen, konkrétan sikerül megfogalmazni, mérőszámokká, indikátorokká transzformálni mindazokat a tevékenységeket, szolgáltatásokat, amelyekről az adott rendszer úgy véli, hogy egy jól működő börtön garanciái. A privát börtönnek az az érdeke, hogy ezen mérőszámok mentén jobbat produkáljon, mint állami vetélytársai. A szerződés betartásának (ezáltal a törvényesség és a szakmai minőség) ellenőrzésének módja kétféle lehet. Egyrészt lehet egy szervezeti egység a büntetés-végrehajtást felügyelő központi szervnél, másrészt lehetnek ellenőrök az intézetekhez telepítve. Mint erre fentebb már utaltunk, az adott rendszer jogszemléletétől függ, hogy mennyire avatkozik bele a működésbe: alkalmaz-e néhány hivatalos személyt, akik a börtönben adódó szűk értelemben vett állami funkciókat gyakorolják (pl. fenyítés). Itt az is lényeges, hogy a „szűk értelem" mit jelent az adott rendszerben. Ha szigorúak vagyunk, ebbe min-

den beletartozhat, ami a fogvatartottak életét közvetlenül befolyásolhatja, vagyis az őrzésük, ügyeik intézése, ellátásuk is. Ez esetben viszont a vállalkozó számára tesszük élhetetlenné saját intézetét, hiszen akármerre megy a körleten, állami alkalmazottakba ütközik, kiknek tevékenységébe nincs beleszólása.

Világos tehát, hogy ha egy rendszer privát intézeteket kíván működtetni, akkor kompromisszumokat kell kötnie, melyek alkalomadtán elég durva jogi, erkölcsi és politikai kihívásokkal lehetnek terhesek. Rugalmas, a túlszabályozottságtól kevésbé szenvedő, és megfelelő társadalmi hitellel rendelkező szervezetek esetében ezek a kompromisszumok működőképesek, nem roppantják meg a rendszert. Más megközelítésben azt is mondhatjuk, hogy azok az országok, ahol a börtönök működési filozófiája, szemlélete, működésre vonatkozó napi reflexei nem állnak túl távol egy civil – adott esetben piaci – cégétől, ott kedvez a környezet a magánműködtetésű börtönöknek. A gazdasági-politikai támogatottság, a rugalmas és/de egyértelmű jogszabályi környezet, a visszafogottan bürokratikus állami, hivatali ügymenet, a döntéshozók rizikóvállalási hajlandósága, a célracionális, adott esetben haszonelvű gondolkodásmód feltétele a sikernek. Nem szabad elfelejteni, hogy itt a két fél (az állam és a piac) sem nem egymás beosztottai, sem nem egymás közeli barátai, ezért gazdaságon kívüli kényszerek nem sokáig működnek, még annyira sem, mint két állami vállalat vagy fegyveres szervezet esetében. A börtönrendszernek egy bizonyos szinten „vállalkozóbarát" környezetnek kell bizonyulnia, bármennyire nehezére esik is.

Anélkül, hogy a magyar állam, közigazgatás és jogrendszer történelmi meghatározottságainak taglalásába mélyebben belemennénk, talán elfogadható az a megállapítás, hogy a fentebbi feltételek tekintetében Magyarország nincs kedvező helyzet-

ben. Kissé konkrétabbra fordítva a szót. Mi annak az esélye, hogy a fogvatartottakat ne állami alkalmazottak kényszeríthessék engedelmességre utasítások, kényszerítő eszközök segítségével? Vagy – ennek alternatívájaként - elfogadható-e számunkra egy olyan szemlélet, hogy a fogvatartott nem kényszeríthető semmire, hacsak nem bűncselekmény megakadályozásáról vagy jogos védelemről van szó (vagyis az őr nem bír többletjogokkal az állampolgárhoz képest)? Elég-e a kedvezmények megvonásának fenyegetettsége a konform magatartás kikényszerítéséhez? A kedvezmények megadását, illetve az arra teendő javaslatot lehet-e nem állami alkalmazottra bízni? Hiába telepítenénk ugyanis néhány hivatalos személyt a börtönbe, ha a fogvatartottakkal a civil alkalmazott foglalkozik, és ő képes érdemi javaslatot tenni. Van-e helye egy szerződésnek, mint alapvető dokumentumnak ott, ahol a legapróbb részleteket is jogszabályok határozzák meg? További gondot jelenthet az, hogy az állam milyen kötelezettségeket képes és hajlandó vállalni. Egy új börtön építése esetében például lehet-e hosszú távú garanciát nyújtani a hitelezőknek? A költségvetés rendszerébe hogyan fér bele egy olyan börtön működésének finanszírozása, amely nem költségvetési intézmény?

Mint említettem, a magántőke bevonása – többek között – kemény gazdasági döntés is. Vagyis tudni kell, mi a valószínűsége annak, hogy a privát cég olcsóbban dolgozik. Ezért tudni kell, milyen funkciónak mekkora költségei vannak az állami működtetés esetén. Tudomásom szerint ilyen önköltség-számítási kísérletek már történtek, viszonylag kevés sikerrel. Nem lehet olyan kérdésekre választ találni, hogy egy adott börtön őrzésbiztonsági rendszere mennyibe kerül, mekkora értéke van egy fogvatartotti programnak, mennyibe kerül egy befogadás. Az is homályos, hogy milyen különbségek vannak egyes fogvatartotti csoportok tartási költségei között, többe van-e

egy fiatalkorú, mint egy felnőtt, egy I-es biztonsági csoportba sorolt, mint egy III-as. Ha, mondjuk, egy külső cég kábítószer elleni terápiás programot ajánl 100 egységnyi pénzért, akkor ehhez képest olcsó a nevelő elküldése egy 20 egységárú tanfolyamra, hiszen hiányzása nem gerjeszt túlszolgálatot, legfeljebb kollégái dolgoznak addig többet. Pusztán gazdasági racionalitással azonban a nevelő kieső időre jutó munkája vagy fölösleges, vagy hiányként fog megjelenni valahol (mondjuk ő maga elvégzi munkaidő után, ingyen). Ha elvégezte a tanfolyamot, drogterápiás tevékenysége megint csak ingyennek tűnik, holott munkaidejében végzi, az addigiakhoz képest plusz feladatként. Ismét: a tanfolyam előtt volt alulfoglalkoztatva, vagy utána végez fizetetlen túlmunkát? Világos, persze, hogy egyedi esetekben a példa erőltetett (meg hogy a bv. nem ilyen logika szerint működik), de ha arról van szó, hogy a bv. jövőben elkerülhetetlenül kiépítendő programrendszerét a piacon vásároljuk, vagy saját embereinket képezzük ki rá, akkor ezek a megfontolások érdekessé válhatnak.

Ha már a fogvatartotti programoknál tartunk: mivel ezek a programok az egyes intézetek teljesítményének rendszerében nem szerepelnek mérhető módon, ezért luxuskiadásokként jelentkeznek. Így az intézetek vagy nem, vagy a valamilyen okból piaci áron alul dolgozó szolgáltatókat fogják hívni. Mivel a példában említett 20 egységnyi pénzért kiképzett nevelő megszerzett tudása nem piaci, ha úgy tetszik forintosítható értékkel bír, ezért nagy a kísértés arra, hogy elfecsérlődjön: például olyan módon, hogy nem indul terápiás csoport az intézetben, hisz a hagyományos nevelői munka is sok, ráadásul azt inkább számon is kérik.

A utóbbiakat összegezve tehát azt állítjuk, hogy akkor tudunk érdemi döntést hozni arról, hogy a magánbörtön költséghatékony-e, ha állami rendszerünk funkciókra, feladatokra, szervezeti egységekre alábontott költségéről tudunk érvényes állításokat tenni.

A fentebbi gondok, akadályok alapvető, lényegi kérdéseket érintenek, és az esetleges változtatások, ha nem is lehetetlenek, a büntetés-végrehajtás dolmányának újragombolását tennék szükségessé az állami szektorban maradó intézetek, funkciók esetében is. Éppen ezért nem tartom valószínűnek, hogy Magyarországon teljesen magánkézben lévő magánbörtönök létesüljenek egészen addig, amíg a zsúfoltságból, alulfinanszírozottságból adódó gondok a hagyományos eszközökkel kordában tarthatók. Legalábbis más országok példái erre engednek következtetni.

Más kérdés, hogy a privát tőke expanziója ettől függetlenül felgyorsulhat, és olyan büntetés-végrehajtási területeket, részfunkciókat hódíthat meg, amelyek eddig kívül estek a piac szereplőinek működési körén. Valószínű, hogy például hitellel, építési beruházások eszközlésével, egyes fogvatartotti programok szolgáltatásával a magántőke jobban hozzá fog járulni a bv. tevékenységéhez – a költségvetés pedig az érintett vállalkozók üzleti sikereihez. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy ez a lényeget tekintve inkább mennyiségi, mint minőségi változás, hiszen ma is működnek privát szolgáltatók. Jelen pillanatban nehéz lenne másként látni a jövőt, mint annak szellemében, hogy a büntetés-végrehajtás állami feladat, az is marad, alapvető és lényegi részfunkcióit továbbra is az állami szervezet fogja ellátni.

Huszár László